

Jelen prezentáció a Wáli István Református Cigány Szakkollégium NTP-SZKOLL-20-0060 pályázati azonosítószámú „WISZ_2020_Esélyt adunk a tehetségnek” című támogatott projektjének keretében készült. A projekt támogatója a Miniszterelnökség és a Nemzeti Tehetség Program.

A kurzus címe: Magyarországi romák társas gyakorlatai
/Új irányok a Romakutatásban kurzus I. része/

Oktató: Dr. Heltai János Imre egyetemi docens
Károli Gáspár Református Egyetem

MINISZTERELNÖKSÉG
CSALÁDOKÉRT FELELŐS TÁRCA NÉLKÜLI MINISZTER

Sztenderd

- A nemzetek versenyképességéhez szükséges egy sztenderd változat (és a hozzá tartozó helyesírás) kialakítása
- Ezzel válik lehetségessé a más nemzetekkel való versenyben szükséges erő felmutatása.
 - A sztenderdként tételezett ideál érvényességét mindenki elismeri
 - Saját nyelvi gyakorlatait lehetőség szerint igazítani igyekszik hozzá

Sztenderdizáció

- A sztenderdizáció lényege „tárgyak egy osztályára ráerőltetett egységesség” (Milroy 2001: 531; idézi és fordítja Bodó 2014: 269).
 - A nyelvi sztenderdizáció is a sokféleséggel, a pillanatnyisággal és az ezekből fakadó komplexitással való szembeszállást jelenti.
 - A sztenderdek beszélői a nyelvi egységességhez rendszerint etnikai egységességet is kötnek
 - A sztenderd változatot az oktatáshoz és általában az állami közösségi rendszerekhez való hozzáférés lehetőségéhez kapcsolják, létrehozva nyelv, etnicitás és tér egységét (Gal 2008).
- Rogers Brubaker a fentieket csoportszemléleten alapuló látásmódként összegzi (2002, 2004).

Csoportok körülhatárolásának problémái

- Egy-egy csoport körülhatárolása és létszámának (például a magyarok számának, a magyarul beszélők számának) megadása az átmenetiségek miatt mindig problémás
- De például a romák esetében nyelv és etnicitás összekapcsolása, továbbá a tér hiánya még feltűnőbbé teszi a csoportok konstruált voltát.
- Ennek következménye, hogy a létrehozott csoportok instabilabbak, illetve integritásuk könnyebben kérdőjeleződik meg.
- Az önmeghatározáson alapuló népszámlálás és a mások (többségiek) percepcióját döntőnek tekintő szociológiai felmérések például gyökeresen más eredményeket mutatnak a romák létszámát illetően. A valóság komplexitását, az átmeneteket és a szituativitást ezek mindegyike figyelmen kívül hagyja.

A csoportizmus és az egyes nyelvek kategóriái

- Két okból sem lehet számszerű adatokat mondani arról, hogy hány beszélő köthető például a romaniként számon tartott megszólalási módokhoz.
 - Egyrészt, mert ezeknek a beszédmódoknak a presztízse alacsony, és a beszélők sok helyzetben nem „vallják be”, hogy meg tudnak szólalni romanihoz köthető módokon, vagy értik, ha ilyen módokon szólnak hozzájuk.
 - Másrészt beszélőikre sok esetben olyan megszólalások jellemzők, amelyek a beszélt (magyar és romani, illetve beás) nyelvek mindegyikéhez egyszerre kapcsolódnak. Ezeket para-romani nyelvekként (vö. például Tálos 2001; Matras 2002: 242-248, Lakatos Sz. 2015: 60-61) szokás leírni.

A csoportszemlélet következményei a politikai cselekvésekben

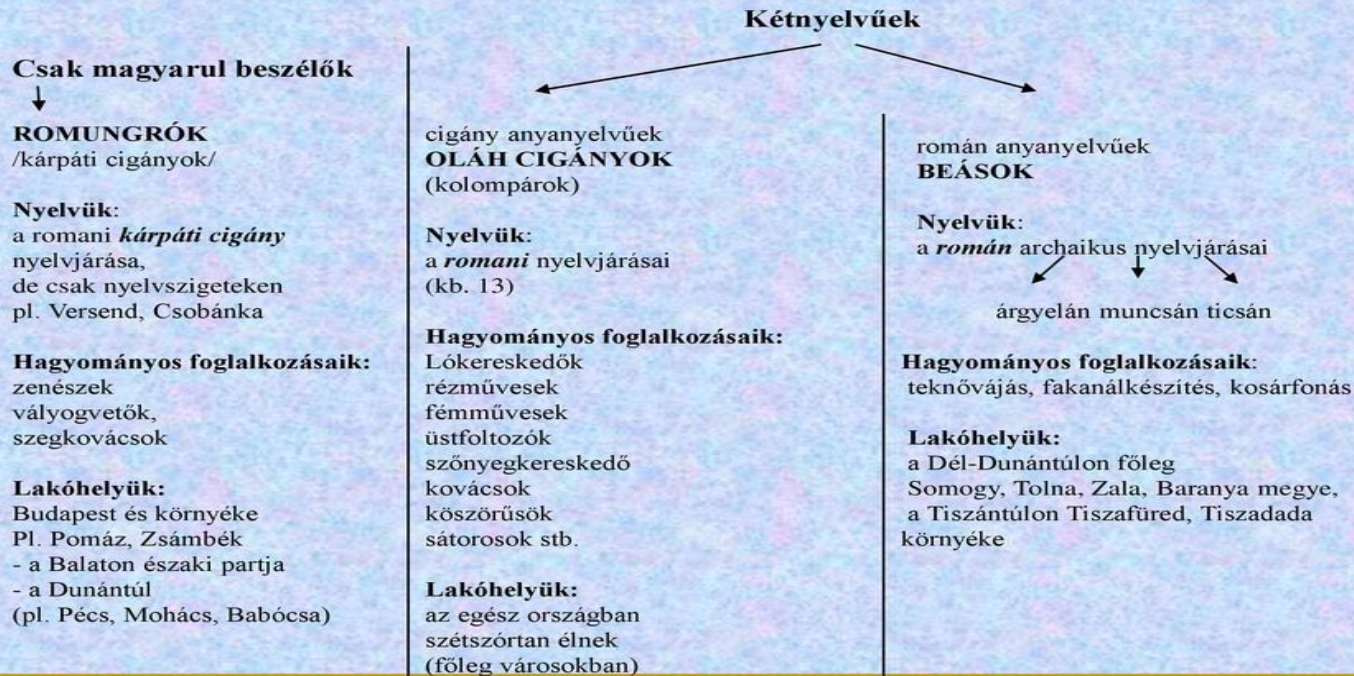
- A csoportszemlélet az etnikai hovatartozás mentén esszencializálja az egyének identitását.
 - Általában (de nem feltétlenül és kizárólag) etnikai alapon definiálják azt, hogy ki roma
- Cserébe az egyének kétféleképpen is alkalmazkodnia kell.
 - Identitását a roma-nem roma dualizmus mentén kell meghatározni, magát kötnie kell az egyik (vagy-vagy alapon) vagy mindkét (is-is alapon) csoporthoz
 - Ezzel párhuzamosan el kell fogadnia azt a homogenizációt is, ami az egységes roma etnikai csoport létrehozásával jár.
- Ugyanebben a mátrixban helyezhetők el az összefoglalóan roma aktivizmusként említhető társadalmi cselekvések is
 - egyrészt az állam által biztosított kisebbségi érdekképviselő intézményrendszerében
 - civil vagy üzleti alapon szerveződve
- De a csoportszemlélet alapján a világban romák és nem romák csoportjait láttató társadalmi cselekvések közé tartoznak a roma politikai aktivizmus olyan szimbólumai, mint a nemzetközi roma nap, a roma zászló vagy a roma himnusz.

A csoportszemlélet következményei a tudományban

- A tudományos megközelítések roma közösségeket rendszerint úgy láttatják, mint „metacsoportok, csoportok és alcsoportok kiterjedt szigetvilágát” (Mariushiakova-Popov 2001: 33).
- A romákról szóló tudományos diskurzusok meghatározó témái, hogy mi teszi ezt a csoportot, mik az alcsoportjai, illetve kik és hogyan rendelhetők hozzá e csoport(ok)hoz, mekkora e csoportok létszáma. A romák csoportjába való tartozás kritériumai hagyományosan többfélék: nyelv, etnicitás, szociokulturális jellemzők, történelmi meghatározottságok, stb.

A magyarországi cigányok nyelvi csoportjai

Létszámuk: kb. 600 ezer fő

Erdős Kamill Cigánytanulmányok (Békéscsaba, 1959), Pálmainé Orsós Anna nyomán

A magyarországi csoportosítások klasszikus alapja Erdős Kamill 1958-as, *A magyarországi cigányság* című tanulmánya (Erdős 1958), amely a csoportokat nyelvi alapon különíti el, de a csoportosítást foglalkozásbeli, illetve törzseket és nemzetségeket meghatározó szempontok együttállásával is megerősíti.

Szuperdiverzitás

A megkülönböztetés hagyományosan a három-négy „stabil” tengely mentén folyik: etnicitás, vallás, nyelv, származási ország kategóriái

- Ennek eredményei „körülhatárolható” csoportok
- Ezek dualitások mentén jönnek létre (ők és mi)

A globalizáció folyamatai következtében a különbözőség több, „változó jellegű” tengely mentén írható csak le

- migrációs utak, eltérő migrációs státuszok, az azokkal összefüggésben álló jogi igények és a rájuk vonatkozó szabályozások, munkaerőpiaci tapasztalatok, humán erőforrások (képzettség), a területi elhelyezkedés. a befogadó társadalom szolgáltatásai, a helyi közösségek reakciói stb. (Vertovec 2007, 2012)

„A mobilitás intenzívebbé válása és az elsősorban Európába irányuló migráció megvalósulási módjainak komplexebbé válása következtében az (úgynevezett) globális északon néhány éve észlelték a tudósok a sokdimenziós változók interakcióját, melyet a mobilitás maga után von. A szuperdiverzitás leírja, hogyan kerülnek kapcsolatba vagy közelségbe az emberek migráció, invázió, kolonizáció, rabszolgaság, misszionálás, üldöztetés, üzlet, konfliktus, éhínség, aszály, háború, urbanizáció, gazdasági törekvések, családegyesítés, a globális kereskedelem és a technológiai fejlődés következtében.” (Blackledge-Creese 2018: xxii).

Szuperdiverzitás mint alapállapot

- A diverzitás az általános, nem a kivétel
- Az eredmény, hogy felszámolódik az ők és mi, háttérbe szorulnak a dualitás kategóriái
- Pl. „többségi kisebbségi” lakókörnyezetek: az integráció fogalmának újragondolása

Szuperdiverzitás mint orientáció

- A szuperdiverzitás több mint a különbségtételhez felsorakoztatott újabb változók sokasága, és a lényeg a társadalmi különbözőség komplexitásának felismerésében van
- Lehetőséget ad a komplex társadalmi helyzetek nagyobb egyenlőség irányába vezető vizsgálatára, az elméletalkotásra és a politikai tervezésre.
- Alternatíváját jelenti a társadalmi diskurzusokban ma még meghatározó, esszencializáló és a diverzitást etnicizáló álláspontoknak
- A szuperdiverzitás tehát olyan ideológiai orientáció, amely az átmenetet és a sokféleséget a szociális létezés jelöletlen alapállapotának tartja

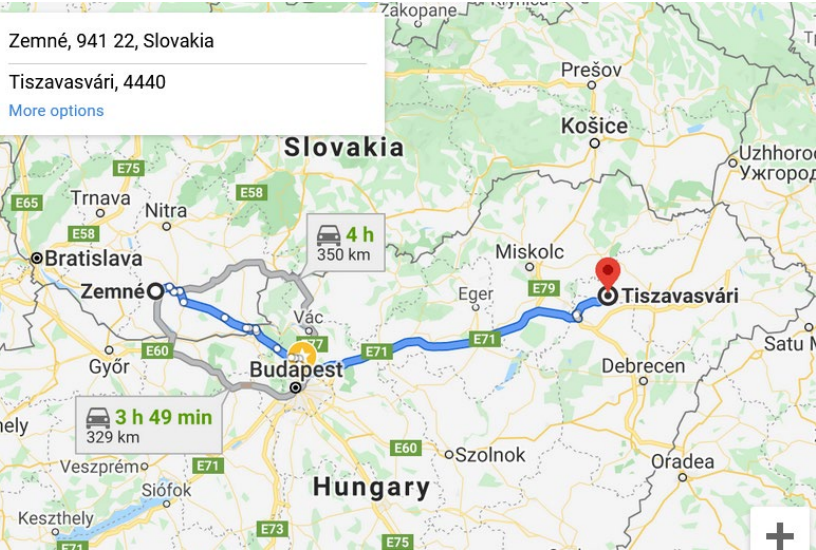
Projektjeink

- A transzlingválással kapcsolatos kortárs kutatásokhoz kapcsolódnak annak érdekében, hogy
 - Megismerjük és az eddigieknél alaposabban, újszerű módon írjuk le kétnyelvű romák nyelvi gyakorlatait
 - Új nyelvpedagógiai hozzáállást javasoljunk a kétnyelvű roma gyerekek oktatásában
- Megkérdőjelezzük azt a hagyományt, amely az iskolát az egynyelvű és standardizált beszédmódokkal köti össze.
- A nyelvi repertoár egészének fejlesztésével támogatják a szociális egyenlőséget és a versenyképességet

Projekttevékenységek

- 2016: „Transzlingváló gyakorlatok és osztálytermek Tiszavasváriban”
 - <http://translangedu.hu/>
 - Kutatócsoport a Károli Gáspár Református Egyetemen
 - Nyelvpedagógiai tevékenységek – egy kiterjedt nyelvészeti etnográfiai kutatás alapján (Magyarország egyik legnagyobb magyar-romani kétnyelvű közösségében)
 - Hallgatók, kutatók, tanárok és más helyi polgárok részvétele
- 2019: Erasmus-projekt “Translanguaging for Equal Opportunities: Speaking Romani at School” (2019-1-HU-1-KA203-060919)
 - <http://romanitranslanguaging.eu/>
 - Tervezett termékek: videorepozitórium és kézikönyv tanárjelölteknek a jó gyakorlatokról
 - Résztvevők általános iskolákból és a felsőfokú oktatásból Magyarországon, Szlovákiában, Finnországban és Nagy-Britanniában

Helyszínek: Tiszavasvári and Szimő (Zemné)

- A projektet helyszínei: egy magyarországi kisváros és egy szlovákiai falu (új helyszín)
 - A magyarországi iskola egy olyan városnegyedben fekszik, amely 3000, többnyire igen szegényes körülmények között élő ember otthona. Ezek az emberek egy olyan közösséget formálnak, amelyeket a helyi percepciót követve roma közösségnek lehet nevezni.
 - A szímői romák a falu utcáiban a nem romákkal „vegyesen” élnek.

E közösségek tagjai otthon mind a magyar, mind a romani nyelvekhez köthető nyelvi erőforrásokkal élnek. Az általános iskolák az állami egynyelvű oktatási rendszer részei (Szlovákiában is).

A magyarországi iskolát a nem roma családok elkerülik.

A tanárok mindkét intézményben egynyelvű magyarokként tekintenek magukra.

Egy nyelvészeti etnográfiai kutatás

2016-ban kezdtünk meg egy összesen 30 napos nyelvészeti etnográfiai terepmunkát Tiszavasváriban annak érdekében, hogy megismerkedjünk a helyben jellemző nyelvi gyakorlatokkal és ideológiákkal.

- Beszélgetések több mint 60 résztvevővel, 24 órányi felvétel. A beszélgetőpartnerek a roma közösség tagjai és helyi tanárok voltak.
- Meglátogattunk több mint 50 tanórát

Nyelvi gyakorlatok Tiszavasváriban

- Az iskolában a magyar egynyelvűség volt a norma
 - A tanárok elvárták a diákoktól, hogy magyarul beszéljenek a tanteremben. Némelyikük ezt az elvárást az egész iskola területére kiterjesztette.
- A gyerekek és a szülők alkalmazkodtak ehhez az elváráshoz, visszafogták romanihoz köthető megnyilatkozásait, annak ellenére is, hogy a kisebb gyerekek a legtöbb esetben a magyarnál erősebb romani kompetenciákkal rendelkeztek, mivel az otthoni szocializáció alapvetően a romanihoz kötődik a közösségben.
 - Ennek megfelelően a diákok iskolán kívüli nyelvi gyakorlatai jobbra a romanihoz kötődnek
 - Amikor úgy szólnak meg, amit ők romaninak tartanak, számos olyan erőforrást is igénybe vesznek, amelyeket a magyar nyelv beszélői magyar szavaknak minősítenek.
 - Ez az a jellemzője a beszédjüknek, amely lehetővé teszi a magyar egynyelvű tanárok számára, hogy nagy vonalakban kövessék a helyi romani nyelven folyó beszélgetéseket.

- Jenő Szo keresz, Vilmos, tehára? ('Mit csinász, Vilmos, holnap')
- Vilmos Tehára? ('Holnap?')
- Jenő Igen, káj? ('Igen. Hol?')
- Vilmos Gyav po **meccso**, táj gyáv káring i **tanoda négykor**. De náj **biztos**, **hogy** gyav. ('Megyek meccsre, és megyek a tanodához négykor. De nem biztos, hogy megyek')
- Jenő Kahal **focizinen** tehára? ('Kivel játszotok holnap?')
- Vilmos Grund FC, **egy pesteke csápátová** kelász. ('A Grund FC-vel, egy pesti csapattal játszunk.')
- Jenő Ujuj.
- Vilmos Lácso **felkészülési** ávlá amenge. ('Jó felkészülési lesz ez nekünk.')
- Jenő **Bajnokságo** kánák ávlá tume? ('A bajnokság mikor kezdődik?')
- Vilmos **Majd huszonegyedikén kezdődinel**. Elvileg.
- Jenő Khére **futbalozinen**? ('Otthon játszotok?')
- Vilmos Ááá, akanak gyasz po Ibrány. othe **kezdinasz az első meccset**, Ibrányba. ('Nem, most Ibrányba megyünk. Ott kezdjük az első meccset, Ibrányban.')

A transzlingválás elmélete

- A beszélők repertoárja egységes (García, 2014, Vogel & García, 2017).
 - Ez azt jelenti, hogy a beszélők nyelvi erőforrásai egy olyan repertoárhoz rendelhetők hozzá, amely nem a beszélő által beszélt nyelveknek megfelelően strukturált. Bár a beszélők tanult folyamatok eredményeképpen magukra a mindennapokban egy-, két- vagy többnyelvűként tekintenek, nincs okunk azt gondolni, hogy „volna a szociális kettősséggel összefüggésben álló kognitív kettősség” (Otheguy et al., 2019, p. 626–627), azaz hogy a néven nevezett nyelveknek lenne pszicholingvisztikai realitása.

Transzlingválás és pedagógia

- A transzlingváló pedagógia alapvető jellemzője, hogy „segít a tanároknak elválasztani egymástól a nyelvspecifikus nyelvi képességeket és az általános nyelvi képességeket (a diákok képessége az érvelésre, az összefüggések kifejezésére, komplex gondolatok közvetítésére stb.” (García and Kleyn 2016: 24).
- A transzlingválás átalakítja az identitásokat, a gyakorlatokat és az azokat övező értékeket (Li 2018: 15). Megnöveli a helyi beszédmódok presztízsét és a beszélők önértékelését.